

Reflexe a její úrovně

Vlastním elementem filosofie je reflexe. Ta ovšem neprobíhá a ani nemůže probíhat na jediné úrovni, neboť i reflexe může být (a ve filosofii musí být) reflektována. Běžně jsme schopni udržovat si orientaci tak ve třech rovinách reflexe, výjimečně ve čtyřech. Jakmile se posunujeme na další úroveň (kterýmkoliv směrem), na opačně straně nám úrovně jakoby sedimentují resp. ztrácí se nám rozdíl mezi nimi. Počítejme tedy pro zjednodušení jen s trojí úrovní. Každá úroveň má tendenci se strukturovat tím víc, čím intenzivněji se na ní naše myšlenkové aktivity zdržují. A tato strukturovanost má tendenci se poněkud emancipovat od aktuálně probíhajících úvah, takže představuje spíš jakýsi „rastr“, který zůstává na místě i tehdy, když aktuální uvažování přejde na úroveň vyšší nebo nižší. Proto musíme rozlišovat dvojí význam, v němž lze uvažovat o „úrovních“. Vedle aktuální úrovně, která má povahu „relativní“, neboť zůstává ve vztahu, v „relaci“ k příslušné jedné úrovni vyšší a jedné nižší, musíme zvlášť uvažovat a případně zkoumat tři strukturované úrovně, mající povahu rastrů či prizmat. V tomto druhém smyslu musí opravdová filosofie vyhovovat zásadě vyšším nárokům než kterákoliv odborná věda. Filosofické myšlení musí stále dbát přinejmenším na trojí odlišně strukturovanou rovinu, relativně emancipovanou od právě promyšleného tématu či právě promyšlené problematiky. Především musí dbát na logickou strukturu svých postupů a své argumentace. To znamená že nesmí přeskakovat a pouze naznačovat logickou stavbu, nýbrž musí ji detailně uskutečňovat, provádět. Za druhé musí filosof s tímto logickým zázemím či spíše „základní“ úrovní sledovat samo téma v systematických souvislostech, což znamená pečlivě dbát na širší až nejširší kontexty (u filosofie nemá tato šíře zásadně mezí). Tu je zřejmé, že i zde platí povinnost logické čistoty, ale nahlédnutí této čistoty není v jednom okamžiku a dokonce ani v krátké chvíli možné. Sám systematický zřetel však stále ještě nestačí, neboť ve filosofickém myšlení jde především o myšlenkovou strategii, která má zase své specifické struktury (svou strukturovanost). Obecně pak platí, že strukturu strategickou nelze převést na strukturu systematickou a že ji nelze ani z oné systematické odvodit. Stejně tak resp. analogicky nelze systematicčnost převést na logiku, ani ji nelze z logičnosti odvodit. Předsudek, že to možné je, vede k nejhrubším omylům a chybám v postupech nejen filosofického, ale také vědeckého myšlení. Ve vědách takové chyby a omyly nemohou být dost dobře odhaleny a už vůbec ne napraveny bez filosofické asistence.

(Praha, 960417-1.)